

Landelijke Werkgroep
Archeologie Onder Water

rijksdienst voor
archeologie,
cultuurlandschap
en monumenten

Bundel Maritieme Vindplaatsen

1

Redactie en
samenstelling:
Jef van den Akker
Martijn Manders
Wendy van der Wens
Albert Zandstra

6. Een Romeinse loskade tijdelijk beschermd

Vindplaats	: Romeinse kadewerken in Cuijk
Melder	: dhr. J. van den Besselaar
Vinder	: dhr. J. van den Besselaar
Wat gevonden	: Romeinse kadewerken, Romeinse objecten (w/o munten, leer, sieraden, bouwmaterialen, botanische resten, gebruiksvoorwerpen) en losse objecten en niet gerelateerde objecten vanaf Middeleeuwen tot nu
Toponiem	: Loswal Cuijk; gebied 6000
Datering	: 4de eeuw na Chr.
Archisnummer	: 408522 (deels monumentnr. 15716)

In 2006 zijn mogelijke kaderesten uit de Romeinse tijd (4de eeuw na Chr.) in de gemeente Cuijk fysiek beschermd. De vindplaats, Gebied 6000 geheten, is al vele jaren geleden ontdekt en in kaart gebracht door de amateurarcheologen van de Stichting Mergor in Mosam, lid van de Landelijke Werkgroep Archeologie Onderwater. Zoals velen weten is Cuijk gezegend (al is dat maar van welke kant je dat bekijkt) met een enorme hoeveelheid aan overblijfselen uit de Romeinse tijd. Eind jaren 50 kocht het Rijks Museum voor Oudheden in Leiden al voorwerpen van een antiquair uit Nijmegen die langs de Maas in Cuijk waren gevonden. Het ging hier om een zwaard, een speerpunt en een werpspies. In de jaren 60 van de 20ste eeuw heeft grootschalig onderzoek plaatsgevonden in en rondom de resten van een castel-

lum, in de jaren 90 richtte onderzoek zich op een brug over de Maas uit diezelfde periode (waaronder het nu nog altijd onder water aanwezige gebied 2000 dat sterk aan erosie onderhevig is). De kade ligt direct voor het Castellum en naast de brugresten. De ontdekte eiken (funderings-)palen en vondstrijke opvulling liggen net naast en in het verlengde van een nog in gebruik zijnde kade waar de allergrootste Nederlandse binnenvaartschepen aanleggen. Dit vormt direct ook de grootste bedreiging voor de vindplaats. Om af te meren draaien de schroeven van deze schepen, die soms wel meer dan 100 meter lang zijn, op volle toeren. Bedenk dan dat de Maasbodem hier maar maximaal 4 meter diep is en het is niet moeilijk voor te stellen dat de bodem, met de kaderesten, sterk onderhevig is aan erosie. Het feit

De archeologische laag is afgedekt met geotextiel (foto: M. Manders, RACM)

dat de vindplaats zich in een buitenbocht van de rivier bevindt betekent dat ook de normale afwatering een eroderende werking heeft. Daarbij komt ook nog eens dat in het kader van de Maaswerken, een aantal ingrepen hebben plaatsgevonden om overstroming tegen te gaan, waaronder de verdieping van de bodem op enkele plekken. Dit heeft vermoedelijk ook een negatief effect op de vindplaats.

Er waren twee opties mogelijk om de belangrijke archeologische informatie die in de vindplaats besloten ligt veilig te stellen; ex situ, door middel van opgraven of in situ door fysieke bescherming en daarbij het maken van bindende afspraken met directe betrokkenen. Omdat de kade deel uit maakt van een gebied dat al wettelijk beschermd is (artikel 3 Monumentenwet), en omdat nu de directe noodzaak er niet is de resten te verwijderen, is gekozen voor de laatste optie. Dit met ook in het achterhoofd dat in de nabije toekomst het hele gebied rondom de huidige kade op de schop gaat en dat dan weer vermoedelijk zal moeten worden overgegaan op archeologische opgraving. In eerste instantie zijn afspraken gemaakt met de gemeente Cuijk en Rijkswaterstaat over de handhaving voor een aanmeerverbod boven de vindplaats. Vervolgens is in goede samenwerking met de Stichting Mergor in Mosam en duikbedrijf Boeren een strategie voor fysieke bescherming ontwikkeld en uitgevoerd. De bescherming bestaat uit

een afdekking in lagen met Geotextiel, vervolgens een pakket klei, daarbovenop polypropyleennet om de klei vast te houden, gevlochten staaldraad tegen eventuele aanvaring (wanneer het aanmeerverbod wordt geschonden) en zandzakken om het pakket op zijn plek te houden. Voordat deze lagen zijn aangebracht heeft een waardestellend onderzoek van de vindplaats plaatsgevonden. Na de afdekking is de fysieke toestand van de afdekking gemeten (o-meting). De vindplaats zal de komende jaren worden gemonitord door multibeam opnamen te maken van de waterbodem en visuele inspectie door de hierboven genoemde stichting Mergor in Mosam. We gaan er vanuit dat deze fysieke bescherming (inclusief eventuele reparaties) de komende 10 jaar een sterk vertragend effect op de degradatie van de vindplaats heeft en dat, wanneer besloten wordt tot onderzoek, er hier nog heel wat archeologische informatie voor handen is om te onderzoeken.

Door eerder onderzoek weten we dat het gebied 6000 bestaat uit in ieder geval drie rijen eiken funderingspalen die parallel aan de oever liggen. De palen zijn zonder uitzondering aan de bovenzijde sterk verweerd, of door natuurlijke aantasting of door de scheepvaart. Tussen deze palen is op een aantal plaatsen nog een veenpakket met kiezels aanwezig. Dat is de Romeinse vondstenlaag. Hierin zijn de afgelopen jaren veel belangwekkende vondsten gedaan. Het gaat hierbij om

De klei bovenop het gebied 6000 is afgedekt met polypropyleen gaas en een net van staaldraad (foto: M. Manders, RACM)

sieraden, munten, leer (waaronder zeer mooi bewerkte schoenen) maar ook botanisch materiaal. Hierin zijn 4 cultuurgranen aangetroffen, te weten; rogge, gierst, (waarschijnlijk) gerst en spelttarwe. Mogelijk is dit laatste graan vanuit Frankrijk aangevoerd. Dit blijkt weer uit de tussen het graan aangetroffen akkeronkruiden. Ook werden andere cultuurgewassen (w/o lijnzaad, koriander, (mogelijk) bonenkruid, appel en kers/morrel) aangetroffen die een mooi beeld geven van de voedselcultuur aan het einde van de Romeinse overheersing in Nederland.

Er zijn ongeveer 70 funderingspalen in het gebied ingemeten. De palen zijn gedateerd met behulp van dendrochronologie (jaarringonderzoek). Er kunnen twee perioden onderscheiden worden waarin de gebruikte eiken zijn gekapt. Te weten: de twintiger jaren van de 4de eeuw en zomer-winter 372-373 AD. De laatste datering doet vermoeden dat delen van de kade in 373 AD zijn gebouwd. Het hout komt uit Nederland en mogelijk Vlaanderen. Het lijkt er zelfs op dat in ieder geval een deel van het hout uit het zelfde bos afkomstig is.

Naast de verticale palen zijn ook een paar horizontaal liggende palen aangetroffen. Deze zijn niet verder onderzocht omdat ze in de vondstenlaag liggen met een laag twijgen van de grove den erover heen. Daar bovenop ligt weer een witte leemlaag. Tussen de liggers staan kleine houten paaltjes. In eerste instantie werd gedacht dat de twijgen Romeinse opvulling was, maar C14 wees uit dat dit recente (60 jaar oude) beschoeiing is. Ook een grote reeks ronde paaltjes zijn van recente datum, maar de kleine paaltjes tussen de liggende eiken balken zouden heel goed wel Romeins kunnen zijn, dit om een balkenframe, dat bovenop de verticale balken lag, op zijn plek te houden. In een later stadium moet dit worden onderzocht.

Mogelijk te ondernemen vervolgacties:

De resten van de kade zijn op dit moment goed beschermd tegen natuurlijke aantasting. Wel een punt van zorg is het scheepvaartverkeer. De gemeente Cuijk en Rijkswaterstaat hebben beloofd er zorg voor te dragen dat geen schip meer boven het beschermde gebied kan aanleggen. Immers, een scheepsschroef kan al desastreuze gevolgen hebben voor de afdekking. Het is van belang het gebied regelmatig te monitoren en waar noodzakelijk reparaties aan de bescherming uit te voeren. Inmiddels zijn er ook ver gevorderde plannen om de huidige kade langs de Maas te herinrichten. De uitvoering van deze plannen staan al voor 2007 gepland. Op het moment van schrijven wordt nog druk onderhandeld over de wijze waarop de Romeinse kade van Cuijk zal worden opgegraven. Zeer vermoedelijk zal dit droog, met behulp van damwanden gebeuren. Bij verschillende belanghebbenden wordt geïnventariseerd welke vragen beantwoord zouden moeten worden wanneer het terrein wordt opgegraven.

Literatuur / eerdere rapportages:

- Bakels, C.C. & W.J. Kuijper, 2006, De Romeinse loskade van Cuijk, botanische gezien, in: Brinkkemper, O. et al., Vakken in Vlakken, archeologische kennis in lagen, Amersfoort, NAR 32, p. 7-20.
- Goudswaard, B., e.a., 2000: The late Roman bridge at Cuijk, (Berichten ROB 44), Amersfoort.
- Mioulet, J. en C. Barten, 1994: De Romeinse brug tussen Cuijk en Middelaar, Van ontdekking tot reconstructie, Utrecht.
- Stassen P., 2002: Zandmaas: Maaskade Cuijk, Rapportage oriënterend veldonderzoek: onderzoek naar Romeinse en middeleeuwse sporen op het zomerbed, het "6000" - gebied., De Maaswerken, bureau kennis, Maastricht.

7. Wat een kleine beek aan archeologie oplevert

Vindplaats	: monding van de Niers
Melder	: Mergor in Mosam te Haps
Vinder	: leden van Mergor in Mosam
Datum 1ste melding	: 3 april 2005
Wat gevonden	: archeologisch materiaal uit diverse perioden
Toponiem	: Niers 1, Niers 2, Niers 4 en Niers 5
Datering	: 1621 (Niers 1), geen (Niers 2), 1575-1600 (Niers 4), geen (Niers 5)
Archisnummer	: 54883, 54884, 54968 en 54969 (monumentnr. 11184)

Mesheft met reconstructie van het lemmet (foto: M. Pennings)

De archeologische duikgroep Mergor in Mosam is al vele jaren actief in het oostelijk rivierengebied en richt daarbij haar activiteiten voornamelijk op de rivier de Maas. Vele meldingen en kleinere onderzoekjes zijn daarvan het gevolg. Ook heeft de groep in het verleden een belangrijke rol gespeeld bij het onderzoek naar de Romeinse brug over de Maas bij Cuijk. Deze groep was en is dus goed in staat om in het verlengde van de Maaswerken het archeologische onderwateronderzoek uit te voeren bij de monding van de Niers met de samenloop van de rivier de Maas. Ter plekke bevond

Kogels van diverse afmetingen. (foto: M. Pennings)

zich in het verleden het Genneperhuis. Het Genneperhuis heeft een geschiedenis die teruggaat tot in de 11e eeuw. Boven de grond valt daarvan nu niet meer veel waar te nemen. Het onderwater aangetroffen vondstmateriaal gaat echter terug tot in de Romeinse tijd. Een onderzoek als dit en het daarbij aangetroffen vondstmateriaal toont aan dat archeologie onderwater zich

niet beperkt tot schepen. Van het begin af aan heeft de archeologie onderwater zich naast scheepsonderzoek ook bezig gehouden met het onderzoek naar bijvoorbeeld verdrinken dorpen, bruggen, scheepshellingen en andere verdrinken (maritieme) infrastructuur. Vanaf 1940 is bij de samenloop van de Niers met de Maas al archeologisch vondstmateriaal onderwater waargenomen, waaronder een deel van een zwaard uit de Bronstijd, Romeins aardewerk en fragmenten tufsteen. De afgelopen jaren zijn door de archeologische duikgroep Mergor in Mosam wederom tufstenen fragmenten waargenomen, maar onder andere ook diverse metalen voorwerpen, pijpenkopjes en munten uit de 17e eeuw. De diversiteit van het materiaal toont aan dat er op de kruising van de Niers en de Maas over een lange tijd bewoning aanwezig is geweest. Mogelijk is een deel van dit materiaal niet van de locatie zelf afkomstig, maar is het ingespoeld materiaal. Voortgaand onderzoek zal dat nader moeten specificeren.

Mogelijk te ondernemen acties :

Verdere inventarisatie van het zoekgebied onderwater.

Literatuur / eerdere rapportages:

- S.P. Polman. Genneperhuis en omgeving: RAAP rapport 598 uit 2000.
- P. Stassen. Plan van aanpak van archeologisch onderzoek onderwater: Zandmaas/Maasroute, proefproject 1.
- R. van den Brand. Burcht en vesting Genneperhuis, meer dan 1000 jaar internationaal en nationaal bevestigd.